

Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА РОБОТИ З
ДИТЯЧИМИ ТА МОЛОДІЖНИМИ
ОРГАНІЗАЦІЯМИ:

*методичні рекомендації до проведення практичних
та семінарських занять*

*Для студентів ОС «бакалавр»,
спеціальності 013 «Початкова освіта»*

Мукачево
МДУ 2021

УДК

*Розглянуто та рекомендовано до друку
науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № _____ від _____ 2021 р.
Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри теорії та методики дошкільної освіти
протокол № 13 від квітня.2021 р.*

Укладач:

Брижак Н.Ю. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету

Рецензент:

Теорія та методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями: методичні рекомендації до проведення практичних та семінарських занять [для студентів ОС «бакалавр» спеціальності 013 «Початкова освіта»] / Н.Ю.Брижак – Мукачево, 2021. – 40 с. (1,0 др.а)

Методичні рекомендації укладені відповідно до програми навчальної дисципліни «Теорія та методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями» для підготовки фахівців першого бакалаврського рівня вищої освіти галузь знань 01– Освіта/Педагогіка спеціальність 013 – «Початкова освіта».

У методичних рекомендаціях вміщено плани семінарських занять, пропонуються питання для обговорення та дискусій на семінарських (практичних) заняттях, завдання для поточного та підсумкового контролю, перелік рекомендованої літератури до кожного семінарського заняття. Запропоновані завдання для самоконтролю та перевірки знань підібрані відповідно до вимог програми з метою забезпечення високого рівня сформованості умінь та навичок здобувачів вищої освіти.

© МДУ, 2021

ЗМІСТ

Передмова	4
Семінарські та практичні заняття	6
Тема 1. Дитячі та молодіжні громадські організації як суб'єкт і об'єкт педагогічної діяльності.	6
Тема 2. Історія дитячих та молодіжних організацій на території України.	9
Тема 3. Благодійницька діяльність в Україні. Волонтерський рух.	13
Тема 4. Всеукраїнська спілка дитячих громадських організацій «Федерація дитячих організацій України».	16
Тема 5. Скаутинг як система виховання дітей та молоді.	19
Тема 6. «Пласт» – українська скаутська організація дітей та молоді.	22
Тема 7. Виховні можливості дитячих організацій за інтересами.	27
Тема 8. Робота педагога-організатора з неформальними молодіжними групами та об'єднаннями.	31
Тема 9. Інноваційні технології в діяльності громадських організацій.	36
Тема 10. Виховні можливості дитячих літніх оздоровчих таборів.	39
Тема 11. Особливості організації праці педагога-організатора. Планування та облік роботи у літніх оздоровчих таборах (ЛОТ).	42
Питання для підсумкового контролю	46
Глосарій	
Список рекомендованих джерел	

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Теорія та методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями» є складовим компонентом у системі педагогічних дисциплін, що викладаються у закладі вищої освіти при підготовці фахівців спеціальностей «Початкова освіта» освітнього ступеня «Бакалавр».

Мета курсу – оволодіння студентами знаннями про історичні аспекти розвитку дитячого та молодіжного руху України, про роль дитячих та молодіжних організацій у соціалізації дитини, формами та методами роботи в дитячих та молодіжних організаціях, особливостями роботи з неформальними групами, формування практичних навичок виховної роботи з дітьми і підлітками в літній період.

Зміст курсу «Теорія та методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями» у педагогічному закладі покликаний відобразити сучасні досягнення в галузі педагогічних наук у теоретичному та практичному аспектах. Він передбачає розв'язання низки навчально-виховних завдань: розкрити історію, сучасний стан і тенденції розвитку дитячого руху в Україні; ознайомити студентів з дитячими та молодіжними організаціями України, їх напрямками, формами і методами діяльності; формувати практичні вміння щодо визначення спрямованості і виховних можливостей дитячих та молодіжних організацій; виробити у студентів вміння і навички самостійної роботи з дітьми та підлітками в умовах літніх канікул; озброїти студентів методами і прийомами виховання школярів в умовах літньої праці та відпочинку; розвивати комунікативні та організаторські здібності студентів; формувати у студентів навички діяти відповідно своїх професійних обов'язків у конкретних

ситуаціях, уміння використовувати набуті знання у практичній професійній діяльності.

Методичні рекомендації містять плани семінарських занять, контрольні питання та завдання для поточного та підсумкового контролю, короткий понятійно-термінологічний словник. список рекомендованої літератури до кожної теми заняття.

Використання методичних рекомендацій дасть змогу здобувачам освіти докладно розглянути основні проблеми курсу «Теорія та методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями», познайомитися з моделлю професійної діяльності педагога-організатора з громадськими дитячими та молодіжними організаціями в Україні.

СЕМІНАРСЬКІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Семінарське заняття № 1

Тема. Дитячі та молодіжні громадські організації як суб'єкт і об'єкт педагогічної діяльності

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про поняття «дитяча громадська організація», «молодіжна громадська організація», «молодіжний рух» та ін., розкрити їх структурні характеристики, етапи створення дитячої організації в школі, закріпити знання про посадові обов'язки педагога-організатора у роботі з дитячими та молодіжними організаціями; збагачувати активний словниковий запас студентів; сприяти формуванню пізнавального інтересу.

План

1. Предмет та основні завдання курсу «Теорія та методика роботи з дитячими і молодіжними організаціями».
2. Дитячі та молодіжні громадські організації в соціально-педагогічному просторі.
3. Структурні характеристики громадської організації.
4. Етапи створення дитячої громадської організації в школі.
5. Посадові обов'язки педагога-організатора по роботі з дитячими та молодіжними організаціями.
6. Нормативно-правова основа діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій.
7. Основні положення Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації».
8. Класифікації дитячих та молодіжних організацій та їх актуальні проблеми.

9. Варіативність програм і напрямів діяльності організацій

10. Актуальні проблеми в сучасному дитячому та молодіжному русі.

Ключові поняття і терміни: дитячий рух, молодіжний рух, дитяча організація, дитяче об'єднання, організація, дитяча громадська організація, молодіжна громадська організація.

Література:

1. Дитячі об'єднання України // Шкільний світ. – 2004. – № 21-23, червень.

2. Лісовець О.В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: навч. посібн. / О.В.Лісовець. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 256 с.

3. Охрімчук Р. Дитячі громадські об'єднання в Україні: Їх виховні можливості та пропозиції школі // Початкова школа. – 2005. - № 7. – С.47-49.

4. Цимбалюк Л. Дитяча громадська організація в школі // Школа. – 2009 – №12. – С.49-71.

5. Федорищак Р.П. Загальне землезнавство./ Р.П.Федорищак – К.: Вища шк., 1995. – 224 с.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення понять «дитяча громадська організація» та «молодіжна громадська організація».

2. Поясніть співвідношення понять «громадське об'єднання» та «громадська організація».

3. Укажіть основні ознаки дитячих та молодіжних організацій.

4. Розкрийте цілі і завдання громадських дитячих та молодіжних організацій.

5. Назвіть основні етапи створення дитячої громадської організації в школі та особливості роботи під час кожного з них.

6. Назвіть посадові обов'язки педагога-організатора по роботі з дитячими та молодіжними організаціями.

7. Які основні нормативні документи регулюють діяльність сучасного молодіжного руху?

8. -Які дитячі організації заборонено створювати в Україні згідно з Законом України «Про охорону дитинства»?

9. -Розкрийте основні положення Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації».

10. Які групи дитячих об'єднань можна виділити, якщо характеризувати дитячий рух за рівнем сформованості?

11. Поясніть сутність варіативно-програмного підходу у діяльності дитячих та молодіжних організацій.

12. Які основні напрями діяльності сучасних молодіжних об'єднань?

13. Яких принципів повинна дотримуватись у своїй діяльності дитяча організація?

14. Розкрийте основні проблеми в дитячому і молодіжному русі на сучасному етапі.

Практична частина.

Завдання 1.

Ознайомлення з Реєстром громадських організацій на офіційному сайті Міністерства юстиції України.

Завдання 2.

Розробити пропозиції щодо поліпшення законодавства в сфері діяльності молодіжних та дитячих організацій.

Завдання 3.

Підготувати картотеку статей із періодичної печаті щодо актуальності звернення до сучасних і молодіжних організацій.

Семінарське заняття № 2

Тема. Історія дитячих та молодіжних організацій на території України

Мета: засвоїти історію становлення та розвитку дитячих і молодіжних об'єднань на території України, збагачувати активний словниковий запас студентів; сприяти формуванню пізнавального інтересу.

План:

1. Зародження юнацьких об'єднань у XVI – XIX ст.
2. Формування дитячо-молодіжного руху наприкінці XIX – на початку XX ст.
3. Комсомольсько-піонерський період розвитку дитячого та молодіжного руху.
4. Становлення організованого дитячого та молодіжного руху наприкінці XX – на початку XXI ст.
5. Становлення організованого дитячого та молодіжного руху наприкінці XX – на початку XXI ст.

Ключові поняття: молодіжні організації, піонерський рух, етапи та принципи організації діяльності.

Література:

1. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В.

Лісовець. –К. : ВЦ «Академія», 2011. –256 с. Режим доступу до посібника: <http://www.twirpx.com/file/923852/>

2. Троцько Г.В. Українські дитячі та молодіжні громадські організації: Навч. посіб. / Г.В. Троцько, І.М. Трубавіна, Т.М. Хлебнікова. – Х., 1999. –206с.

3. Учнівські об'єднання. / Укл. Я.М. Шуль. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – 246 с.

Контрольні запитання:

1. Укажіть основні періоди розвитку дитячих та молодіжних організацій на території України.

2. Які чинники необхідно враховувати, здійснюючи періодизацію розвитку дитячих та молодіжних громадських об'єднань?

3. Коли розпочалося зародження українського молодіжного руху?

4. Які дитячі та молодіжні об'єднання діяли в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.?

5. Охарактеризуйте зарубіжний досвід дитячого руху кінця ХІХ – на початку ХХ ст.

6. Які історичні події позначились на розвиткові дитячих та молодіжних громадських об'єднань середини ХХ – початку ХХІ століття?

7. Розкрийте діяльність організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт», товариства «Орли».

8. Які спільні ознаки піонерського та скаутського рухів?

9. Охарактеризуйте діяльність комсомольської організації.

10. Коли розпочався період відродження молодіжного руху, назвіть його характерні ознаки.

11. Політизація діяльності дитячих та молодіжних громадських об'єднань – підтримати чи заперечити?

II. Практична частина

Завдання 1.

Вивчити досвід діяльності кількох з молодіжних громадських організацій, що діють у Вашому місті, районі, області (у формі доповіді, повідомлення, реферату)

Завдання 2.

Перегляд та аналіз з позицій сьогодення художнього фільму «Республіка ШКІД» з метою виявлення форм та методів виховання дітей та молоді в історичний період, відтворений у фільмі.

Семінарське заняття № 3

Тема. Благодійницька діяльність в Україні. Волонтерський рух.

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про поняття «благодійна діяльність», «волонтерський рух», усвідомити різницю між благодійною організацією та фондом, охарактеризувати діяльність благодійних фондів Закарпаття, розкрити особливості волонтерського руху в Україні, виховувати почуття відповідальності, пізнавальний інтерес.

План

1. Діяльність благодійних організацій та фондів.
2. Основні напрями благодійної діяльності.
3. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус.
4. Положення про волонтерський загін школи.

Ключові поняття і терміни: благодійна діяльність, благодійний фонд, благодійна організація, волонтер, волонтерський рух.

Література:

1. Вінніков О.Ю. Як здійснювати благодійну діяльність в Україні згідно з новим Податковим кодексом / О.Ю.Вінніков, М.В.Лациба. – К.: Агентство «Україна», 2011. – 124 с.
2. Волонтерство: порадник для організатора волонтерського руху / [О. В. Безпалько, Н. В. Заверико, І. Д. Зверева та ін.; уклад. Т.Л.Лях]. – К. : ВГЦ «Волонтер», 2001. – 176 с.
3. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації» від 16 вересня 1997 року // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 46.
4. Учнівські об'єднання. / Укл. Я.М. Шуль. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – 246 с.
5. Федорищак Р.П. Загальне землезнавство./ Р.П. Федорищак – К.: Вища шк., 1995. – 224 с.

Контрольні запитання

1. Як ви розумієте поняття «благодійний фонд» та «благодійна організація», в чому полягає відмінність між ними?
2. У яких напрямках може здійснюватися благодійна діяльність?
3. Який рік вважається роком виникнення волонтерського руху в світі?
4. Які характерні особливості волонтерської діяльності?
5. Проаналізуйте історичні аспекти виникнення волонтерської діяльності та аспекти її функціонування в сучасному суспільстві.
6. З яких розділів складається «Положення про волонтерський загін школи»?

7. Назвіть критерії волонтерства. Їх значення у соціально-педагогічній діяльності

8. Метод *«Незакінчених речень»*:

Волонтер, це людина, яка...

Щоб бути волонтером, треба мати такі особистісні якості, як...

Я володію такими вміннями, необхідними волонтеру: ...

II. Практична частина.

Завдання 1.

Написати есе на тему «Моє ставлення до волонтерського руху».

Завдання 2.

Підготувати перелік актуальних тренінгових програм для розвитку волонтерських вмінь та навичок у здобувачів вищої освіти.

Завдання 3.

Розробіть плакат або брошуру волонтерського гуртка нашого університету.

Розробіть зразок газетного оголошення про набір волонтерів до волонтерського гуртка нашого освітнього закладу.

Завдання 4.

Розробити план підготовки волонтерів до роботи з дітьми, які мають особливі потреби.

Семінарське заняття № 4

Тема. Всеукраїнська спілка дитячих громадських організацій «Федерація дитячих організацій України»

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про особливості функціонування та реалізації діяльності ФДОУ; засвоїти основні аспекти виникнення ФДОУ; проаналізувати історичні витоки ФДОУ; розвивати уміння

підтримувати дискусію з проблемних питань, творчо відповідати на запитання; виховувати ціннісне ставлення до суспільства та держави.

План

1. Основні аспекти виникнення Федерації дитячих організацій України.

2. Структура ФДО, символіка та ритуали.

3. Програми діяльності ФДО України, основні форми роботи.

4. Основні засади програми «Я – Родина – Батьківщина», реалізація програм-орієнтирів ФДОУ («Червона калина», «Лідер», «Берегиня», «Краю мій лелечий», «Повір у себе», «Помагай», «Котигорошко»).

5. Зміст діяльності груп-супутників піонерських осередків «Країна Барвінкова», «Подoliaночка» та ін..

Ключові поняття і терміни: піонер, Федерація дитячих організацій, структура організації, символіка.

Література:

1. Гончарова Т. Дитячі громадські організації України – на захисті прав та інтересів дітей // Початкова школа. – 2000. - №8. – С.11-16.

2. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. –К. : ВЦ «Академія», 2011. –256 с. Режим доступу до посібника: <http://www.twirpx.com/file/923852/>

3. Троцько Г.В. Українські дитячі та молодіжні громадські організації: Навч. посіб. / Г.В. Троцько, І.М. Трубавіна, Т.М. Хлебнікова. – Х., 1999. –206с.

Контрольні запитання

1. Хто такі піонери і чи потрібні вони сьогодні?

2. Чим сучасний піонерський рух відрізняється від радянського?
3. Коли була зареєстрована ФДОУ Міністерством юстиції?
4. В чому полягає мета діяльності Федерації дитячих організацій?
5. Хто може вступати до ФДО?
6. Назвіть структурні ланки ФДО.
7. Яка символіка характерна для ФДО?
8. Як звучить девіз ФДО?
9. Які ритуали характерні для ФДО?
10. Яка програма є базовою у діяльності ФДО, на що вона спрямована?
11. На що спрямований зміст програмної діяльності?
12. Які програми-орієнтири діють в межах програми «Я-родина-Батьківщина», охарактеризуйте їх.
13. Яка із зазначених програм реалізується через трудове, фізичне виховання?

II. Практична частина.

Завдання 1.

Об'єднавшись у творчі групи, підберіть форми виховної роботи відповідно до програми «Я – Родина – Батьківщина».

Завдання 2.

Використовуючи мету діяльності програми «Котигорошко», «Червона калина» підберіть цикл виховних заходів для учнів початкових класів. Оберіть назву для кожного виду виховної роботи.

Семінарське заняття № 5

Тема. Скаутинг як система виховання дітей та молоді

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про історію Скаутського руху, мету скаутської організації та принципи її діяльності, охарактеризувати символіку та атрибути скаутів України, методи роботи та основні напрями діяльності; розвивати творче мислення студентів; виховувати самостійність в оволодінні знаннями.

План

1. Історія Всесвітнього Скаутського руху.
2. Мета організації, принципи її діяльності.
3. Символіка та атрибути.
4. Методи роботи та напрями діяльності організації.
5. Зародження та розповсюдження Гайдівського руху.
6. Мета та завдання гайдівської організації, її структура.

Програма діяльності АГУ.

7. Жіночі організації в Україні.

Ключові поняття і терміни: Скаутський рух, символіка, закон скаутів, методи роботи, Асоціація Гайдів України.

Література:

1. Гончарова Т. Дитячі громадські організації України – на захисті прав та інтересів дітей // Початкова школа. – 2000. - №8. – С.11-16.
2. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. –К. : ВЦ «Академія», 2011. –256 с. Режим доступу до посібника: <http://www.twirpx.com/file/923852/>
3. Троцько Г.В. Українські дитячі та молодіжні громадські організації: Навч. посіб. / Г.В. Троцько, І.М. Трубавіна, Т.М. Хлебнікова. – Х., 1999. –206с.
4. Учнівські об'єднання. / Укл. Я.М. Шуль. Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – 246 с.

Контрольні запитання

1. Хто вважається засновником Скаутського руху?
2. З якою метою проводяться міжнародні скаутські з'їзди, як вони називаються?
3. Які скаутські організації входять у структуру Національної організації скаутів України? Коли вона була створена?
4. Коли була складена перша скаутська присяга українською мовою?
5. Охарактеризуйте основні принципи, на яких базується скаутський рух.
6. Що означає скаутський закон, з яких пунктів він складається?
7. Назвіть основні скаутські символи. Охарактеризуйте, які ідеї закладені в кожен із них.
8. Дайте характеристику основних напрямів та методів діяльності скаутської організації.
9. Як відбувалося зародження та розповсюдження Гайдівського руху?
10. Охарактеризуйте діяльність дівчат-гайдів.
11. В якому році організація була офіційно зареєстрована у Міністерстві юстиції України? В чому полягає мета та завдання діяльності АГУ?
12. На які вікові групи поділяються члени організації?
13. Яка структура АГУ?
14. Дайте характеристику основних програмних напрямів для гайдів різних вікових груп.

П.. Практична частина.

Завдання 1.

Розробити порівняльну схему-узагальнення скаутського руху й піонерської організації.

Завдання 2.

Написати есе на тему «Мое ставлення до скаутського руху».

Завдання 3.

Проаналізувати методи роботи з дітьми й молоддю в сучасних скаутських організаціях світу.

Завдання 4.

Скласти картотеку ігор, які використовуються в скаутських організаціях.

Семінарське заняття № 6

Тема. «Пласт» – українська скаутська організація дітей та молоді.

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про Скаутську організацію «Пласт», мету організації та принципи її діяльності, охарактеризувати символіку та атрибути пластів України, методи роботи та основні напрями діяльності; розвивати творче мислення студентів; виховувати самостійність в оволодінні знаннями.

План

1. Історія виникнення української молодіжної організації «Пласт».
2. Структура організації, символіка та атрибути.
3. Виховна система Пласту.
4. Особливості організації і проведення пластових виховних таборів.
5. Пластові ігри у дозвіллі школярів.
6. Відродження та діяльність Пласту у сучасних умовах.

Ключові поняття і терміни: Пласт, символіка, закони пластунів, методи роботи.

Література:

1. Жданович Ю. Пластові ігри у дозвіллі школярів // Завуч. – 2007. - № 35. – С.12-16.
2. Заліпська О. Відпочинь із пластунами // Шкільний світ. – 2005. - № 20. – С.12-22.
3. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. –К. : ВЦ «Академія», 2011. –256 с. Режим доступу до посібника: <http://www.twirpx.com/file/923852/>
4. Троцко Г.В. Українські дитячі та молодіжні громадські організації: Навч. посіб. / Г.В. Троцко, І.М. Трубавіна, Т.М. Хлебнікова. – Х., 1999. –206с.

Контрольні запитання:

1. Охарактеризуйте основні етапи становлення та розвитку Пласту в Україні.
2. -Як розгорталась діяльність Пласту на Закарпатських землях?
3. -Який день вважається днем створення Українського Пласту?
4. -Які вікові категорії входять у структуру організації «Пласт»?
5. -Яка символіка характерна для організації «Пласт»?
6. -Як називається гімн організації?
7. -З яких елементів складається виховна система Пласту?
8. -Розкрийте особливості організації і проведення пластових виховних таборів.
9. У яких роках відбулось відродження «Пласту» в Україні?
10. -Охарактеризуйте діяльність «Пласту» у сучасних умовах.

II. Практична частина.

Завдання 1.

Проаналізувати методи роботи з дітьми й молоддю в пластових організаціях.

Завдання 2.

Скласти картотеку ігор, які використовуються в пластових організаціях.

Завдання 3.

Охарактеризуйте роль дорослого в Пласті.

Семінарське заняття № 7

Тема. Виховні можливості дитячих організацій за інтересами

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про особливості діяльності дитячих організацій різного спрямування: екологічних, туристичних, спортивних тощо, розкрити напрямки їх діяльності та основні форми роботи; розвивати навички критичного та аналітичного мислення; виховувати відповідальне ставлення до майбутньої професії, прагнення постійно самовдосконалюватись.

План

1. Екологічні дитячі організації.
2. Дитячі організації туристичного спрямування.
3. Дитячі організації спортивного спрямування.
4. Дитячі організації військово-патріотичного спрямування.

Ключові поняття і терміни: «Екологічні варта», ВДГО «Дитячий альпійський рух України», ВПО «Майбутнє України».

Література:

1. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. –К. : ВЦ «Академія», 2011. –256 с. Режим доступу до посібника: <http://www.twirpx.com/file/923852/>

2. Учнівські об'єднання. / Укл. Я.М. Шуль. – Тернопіль: Видавництво Астон,2006. – 246 с.

Контрольні запитання:

1. Визначте основні типи дитячих організацій за інтересами.

2. Розкрийте мету, завдання та напрями діяльності дитячої спілки «Екологічна варта».

3. Охарактеризуйте базову програму ВДС «Екологічна варта».

4. У яких напрямках здійснює роботу організація «Дитячий альпійський рух України»?

5. В чому полягають завдання дитячих організацій спортивного спрямування?

6. Розкрийте доцільність функціонування дитячих організацій військово-патріотичного спрямування, на вирішення яких завдань спрямована їх діяльність?

II. Практична частина.

Завдання 1.

Написати есе на тему «Доцільність чи не доцільність функціонування дитячих організацій у закладах освіти».

Завдання 2.

Скласти базу даних дитячих громадських організацій у будь-якому місті (адреса, контактні телефони, засновники, напрями діяльності, участь у реалізації державних, регіональних програм тощо).

Завдання 3.

Розробіть статут дитячої або молодіжної організації за напрямом діяльності.

Алгоритм розробки статуту:

- 1) даємо назву молодіжній організації;
- 2) визначаємо мету та завдання організації;
- 3) описуємо:
  - а) умови і порядок прийому в члени організації, вибуття з нього; права і обов'язки членів (учасників) організації;
  - б) порядок утворення і діяльності статутних органів організації, місцевих осередків та їх повноваження;
  - в) джерела надходження і порядок використання коштів та іншого майна організації, порядок звітності, контролю, здійснення господарської діяльності;
  - г) порядок внесення змін і доповнень до статутного документу об'єднання;
  - д) порядок припинення діяльності організації і порядок вирішення майнових питань, пов'язаних з його ліквідацією.

Семінарське заняття № 8

Тема. Робота педагога-організатора з неформальними молодіжними групами та об'єднаннями

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про психологічні та соціальні фактори виникнення неформалізму як соціального явища, дати характеристику різних неформальних груп, розкрити особливості роботи педагога організатора з неформальними групами та об'єднаннями; розвивати пізнавальний інтерес, формувати відповідальне ставлення до виконуваної діяльності.

План

1. Психологічні та соціальні фактори виникнення неформалізму.
2. Класифікації неформальних груп і об'єднань.
3. Характеристика основних неформальних груп.
4. Особливості роботи педагога-організатора з неформальними групами та об'єднаннями.
5. Взаємодія дитячих та молодіжних громадських організацій з іншими соціальними інститутами.

Ключові поняття і терміни: неформальне об'єднання, субкультура, неформалізм.

Література:

1. Козлова І. Неформальні угруповання: як до цього ставитися / І. Козлова // Шкільний світ. - 2000. - № 3. - С. 6-8.
2. Косарецкая С. О неформальных объединениях молодежи / С. Косарецкая, Н. Синятина. - М.: ВЛАДОС, 2004. - 159 с.
3. Кулик В. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива / В. Кулик, Т. Голобуцька, О. Голобуцький. - К.: Центр досліджень проблем громадянського суспільства, 2000. - 457 с.
4. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. - К. : ВЦ «Академія», 2011. - 256 с. Режим доступу до посібника: <http://www.twirpx.com/file/923852/>

Контрольні запитання:

1. Назвіть психологічні та соціальні фактори виникнення і розвитку неформалізму як соціального явища.

2. Чим відрізняються асоціальні неформальні групи від від антисоціальних.

3. У чому полягають проблеми взаємодії неформала із сім'єю та громадськістю?

4. Визначте особливості роботи педагога-організатора з неформальними групами та об'єднаннями.

5. Охарактеризуйте стратегії та форми взаємодії з неформальними групами та об'єднаннями.

II. Практична частина.

Завдання 1.

Написати есе на тему «Пошук себе або чому молодь обирає неформальний рух» або «Формальні і неформальні угруповання молоді: вияв протесту, спосіб самореалізації чи місце дозвіллевої діяльності дітей і молоді».

Завдання 2.

Скласти словник сучасного сленгу в молодіжних субкультурах.

Семінарське заняття № 9

Тема. Інноваційні технології в діяльності громадських організацій.

Мета: поглибити і систематизувати знання студентів про сутність і зміст фандрайзингу, проаналізувати його види та значення для функціонування дитячої ГО; навчитися визначати мету та завдання фандрайзингової діяльності; основні джерела спонсорської підтримки, формувати відповідальне ставлення до виконуваної діяльності.

План

1. «Паблік рілейшнз» у діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій.
2. Організація та проведення PR-заходів.
3. Технологія фандрайзингу в діяльності громадських дитячих та молодіжних організацій.
4. Джерела фінансування дитячих і молодіжних громадських організацій (Бюджетні кошти. Партійні кошти. Неурядові кошти. Спонсорські кошти. Власні кошти.).

Ключові поняття і терміни: «Паблік рілейшнз», «цільова група», «файндрейзінг», ресурси, види ресурсів, донори та спонсори.

Література:

1. Козлова І. Неформальні угруповання: як до цього ставитися / І. Козлова // Шкільний світ. - 2000. - № 3. - С. 6-8.
2. Косарецкая С. О неформальных объединениях молодежи / С. Косарецкая, Н. Синятина. - М.: ВЛАДОС, 2004. - 159 с.
3. Кулик В. Молода Україна: сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива / В. Кулик, Т. Голобуцька, О. Голобуцький. - К.: Центр досліджень проблем громадянського суспільства, 2000. - 457 с.
4. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : навч. посіб. / О. В. Лісовець. –К. : ВЦ «Академія», 2011. –256 с. Режим доступу до посібника: <http://www.twirpx.com/file/923852/>

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення понять «PR», «цільова група».

2. Розкрийте прийоми, методи впливу на цільову аудиторію.

3. Планування PR. Інформаційні особливості PR – кампанії.

4. Файндрайзінг дитячої та молодіжної організації

5. Дайте визначення понять «файндрайзінг», «ресурси».

6. Як розпочати файндрайзінг.

7. Від яких факторів залежить успішний фандрейзинг.

8. Охарактеризуйте види ресурсів. Де та як шукати ресурси?

9. Хто такі донори та спонсори.

10. Розкрийте технологію роботи зі спонсорами.

II. Практична частина.

Завдання 1.

Визначте з якими донорськими організаціями співпрацюють регіональні дитячі та молодіжні організації.

Завдання 2.

Розробити рекомендації для педагога (соціального педагога) з пошуку й спілкування з потенційними донорами молодіжної організації.

Завдання 3.

Знайшовши необхідний фонд і вивчивши його, необхідно надіслати до нього лист-запит - лист, у якому адресант звертається з певним питанням до адресата, наприклад про бажання надіслати на розгляд проект програми для фінансування. Його обсяг не повинен перевищувати дві сторінки.

Розробіть лист-запит має містити такі складові:

1. Дата.

2. Звернення.

3. Інформація про проект.

4. Інформація про організацію, яка є ініціатором проекту.
5. Опис проблеми, яку покликаний розв'язати цей проект, і план її подолання.
6. Опис досвіду організації в реалізації інших проектів.
7. Календарний план реалізації проекту.
8. Повний бюджет проекту.
9. Подяка за увагу.
10. Адреса, телефони організації-пошукувача.
11. Прізвище, ім'я, по батькові, посада автора проекту.

Практичне заняття № 10

Тема. Виховні можливості дитячих літніх оздоровчих таборів.

Мета: закріпити знання отримані на лекції про роль і місце оздоровчих таборів у системі виховної роботи із школярами, положенням про оздоровчий табір; педагогічні кадри оздоровчого табору. Сприяти формуванню логічного мислення, розвитку професійних якостей: уважності, охайності. Виховувати зацікавленість у дисципліні, прагненні отримувати нові знання самостійно.

План

1. Літні оздоровчі табори як складова освітньої системи України.
2. Різновиди освітніх закладів, які забезпечують відпочинок, оздоровлення і виховання дітей шкільного віку.
3. Роль і місце літнього відпочинку в системі виховання школярів.
4. Вимоги до студентів ВНЗ, які направляються на педагогічну практику в ЛОТ.

5. Посадові обов'язки педагога-організатора ЛОТ, посадові обов'язки вожатого загону.

6. Поняття про юридичну відповідальність педагогічних працівників ЛОТ.

7. Значення ведення педагогічного щоденника у роботі педагога-організатора, вожатого загону керівника гуртка в ЛОТ.

Ключові поняття і терміни: табір, літні оздоровчі табори, педагог-організатор, вожатий, дитячі заклади відпочинку, масові форми роботи.

Література:

1. Дитячий табір як установа : про організацію роботи табору відпочинку // Завуч. – 2006. – квітень (№ 11). – С. 7-14.

2. Кузнєцов А. М. Дитячий оздоровчий табір: психологічний аспект діяльності : навч. посібник / А. М. Кузнєцов. – Кіровоград, 2004. – 128 с.

3. Методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей у 2013 році // Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 15.05.2013 № 1/9-321 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //osvita.ua/legislation/pozashk_osv/35970/](http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/35970/)

4. Педагогічна практика (практика в літніх оздоровчих таборах): програма та методичні рекомендації щодо організації і проведення практики для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Бакалавр» / укладачі Т. І. Молнар, Н. Ю. Брижак. – Мукачево: МДУ, 2020. – 55 с.

5. Типове положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2009 року № 422

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=422-2009-%EF>.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення поняття дитячий оздоровчий табір це...
2. До основних типів дитячих оздоровчих закладів відносять...
3. Мета дитячих оздоровчих закладів...
4. Завдання дитячих оздоровчих закладів...
5. Розкрийте роль і місце літнього відпочинку в системі виховання школярів.
6. Назвіть вимоги до педагога-організатора, вожатого під час табірної зміни...
7. Проаналізуйте посадові обов'язки педагога-організатора ЛОТ, посадові обов'язки вожатого загону.
8. Значення ведення педагогічного щоденника у роботі педагога-організатора, вожатого загону керівника гуртка в ЛОТ.
9. Назвіть зовнішні ознаки, які відрізняють один загін від іншого.
10. Розкрийте функції педагога-вихователя (соціального педагога) у дитячому оздоровчому таборі.

II. Практична частина.

Завдання 1.

Запишіть види діяльності загонного вожатого і вихователя-вихователя у ЛОТ.

Завдання 2.

Оформити методичну скарбничку; розробити кілька варіантів назв загону, емблеми, девізи, речівки, загонні пісні.

Завдання 3.

Розробити квест, присвячений національно-патріотичному вихованню дітей та підлітків.

Практичне заняття № 11

Тема. Особливості організації праці педагога-організатора. Планування та облік роботи у літніх оздоровчих таборах (ЛОТ).

Мета: закріпити знання з методики планування виховної роботи в таборі, загоні, з документацією, яку повинен вести вожатий; формувати вміння студентів виконувати обов'язки загонового вожатого та вихователя; організовувати і проводити різні форми ігрової діяльності дітей; закріпити знання щодо організації ігор з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей та підлітків. Сприяти формуванню логічного мислення, розвитку професійних якостей. Виховувати самостійність.

План

1. Поняття про робочий план-мережу.
2. Особистий план роботи педагога-організатора.
3. Умови планування діяльності загону.
4. Значення загонового куточка і загонового щоденника у діяльності загону.
5. Форми залучення дітей до планування виховної роботи у таборі.
6. Різновиди фізкультурної і спортивної-масової роботи у літньому оздоровчому таборі.
7. Основні чинники проведення масових і групових виховних заходів з використанням українських народних ігор та розваг в умовах табірної зміни.

Ключові поняття і терміни: табір, літні оздоровчі табори, педагог-організатор, план-мережа, загоновий куточок, спортивно-масові заходи.

Література:

1. Дитячий табір як установа : про організацію роботи табору відпочинку // Завуч. – 2006. – квітень (№ 11). – С. 7-14.

2. Кузнецов А. М. Дитячий оздоровчий табір: психологічний аспект діяльності : навч. посібник / А. М. Кузнецов. – Кіровоград, 2004. – 128 с.

3. Методичні рекомендації щодо організації літнього відпочинку дітей у 2013 році // Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 15.05.2013 № 1/9-321 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //osvita.ua/legislation/pozashk_osv/35970/](http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/35970/)

4. Педагогічна практика (практика в літніх оздоровчих таборах): програма та методичні рекомендації щодо організації і проведення практики для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Бакалавр» / укладачі Т. І. Молнар, Н. Ю. Брижак. – Мукачево: МДУ, 2020. – 55 с.

5. Типове положення про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку : затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2009 року № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //zakon. rada. gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=422-2009-%EF](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=422-2009-%EF).

Контрольні запитання:

1. Розкрийте суть поняття робочий план-мережа.
2. Що являє собою особистий план роботи педагога-організатора?
3. Назвіть умови планування діяльності загону.
4. Яке значення загонового куточка і загонового щоденника у діяльності загону?
5. Назвіть форми залучення дітей до планування виховної роботи у таборі.

6. Розкрийте різновиди фізкультурної і спортивної-масової роботи у літньому оздоровчому таборі.

7. Опишіть основні чинники проведення масових і групових виховних заходів з використанням українських народних ігор та розваг в умовах табірної зміни.

II. Практична частина.

Завдання 1.

Продумати виступ-представлення загону: назва, девіз, речівка (примовка), пісня, емблема.

Завдання 2.

Розробити і записати в зошит вожатого план-сітку роботи на зміну для школярів будь-якого вікового періоду.

Завдання 3.

Розробити програму проведення «Веселих стартів» для школярів певної вікової групи (за власним вибором).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет та основні завдання курсу «Теорія та методика роботи з дитячими і молодіжними організаціями».
2. Дитячі та молодіжні громадські організації в соціально-педагогічному просторі.
3. Структурні характеристики громадської організації.
4. Етапи створення дитячої громадської організації в школі.
5. Посадові обов'язки педагога-організатора по роботі з дитячими та молодіжними організаціями.
6. Модель професійної діяльності соціального педагога з громадськими дитячими та молодіжними організаціями.
7. Нормативно-правова основа діяльності молодіжних та дитячих громадських організацій.
8. Основні положення Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації».
9. Класифікації дитячих та молодіжних організацій.
10. Варіативність програм і напрямів діяльності організацій.
11. Особливості дитячих та молодіжних організацій України.
12. Актуальні проблеми в сучасному дитячому та молодіжному русі.
13. Зародження юнацьких об'єднань у XVI – XIXст.
14. Формування дитячо-молодіжного руху наприкінці XIX – на початку XXст.
15. Комсомольсько-піонерський період розвитку дитячого та молодіжного руху.
16. Становлення організованого дитячого та молодіжного руху наприкінці XX – на початку XXIст.

17. Основні принципи діяльності дитячих та юнацьких організацій України.
18. Благодійність в Україні.
19. Діяльність благодійних організацій та фондів Закарпаття.
20. Основні напрями благодійної діяльності.
21. Волонтерський рух в Україні.
22. Положення про волонтерський загін школи.
23. Федерація дитячих організацій (ФДО) України, особливості її діяльності.
24. Структура ФДО, символіка та ритуали.
25. Програми діяльності ФДО України, основні форми роботи.
26. Програми-орієнтири ФДОУ.
27. Історія Всесвітнього Скаутського руху.
28. Мета організації, принципи її діяльності.
29. Символіка та атрибути скаутської організації.
30. Методи роботи та напрями діяльності організації.
31. Зародження та розповсюдження Гайдівського руху.
32. Мета та завдання гайдівської організації, її структура.
33. Програма діяльності АГУ.
34. Жіночі організації в Україні.
35. Історія виникнення української молодіжної організації «Пласт».
36. Структура організації, символіка та атрибути.
37. Виховна система Пласту.
38. Відродження та діяльність Пласту у сучасних умовах.
39. Особливості організації і проведення пластових виховних таборів.
40. Екологічні дитячі організації.
41. Дитячі організації туристичного спрямування.

42. Дитячі організації спортивного спрямування.
43. Дитячі організації військово-патріотичного спрямування.
44. Основні напрями та форми виховної роботи в дитячих та молодіжних організаціях.
45. Модель професійної діяльності педагога-організатора з дитячо-молодіжними організаціями.
46. Основні напрями та форми виховної роботи в дитячих та молодіжних організаціях.
47. Взаємодія дитячих та молодіжних громадських організацій з іншими соціальними інститутами.
48. Психологічні та соціальні фактори виникнення неформалізму.
49. Класифікації неформальних груп і об'єднань.
50. Характеристика основних неформальних груп.
51. Особливості роботи педагога-організатора з неформальними групами та об'єднаннями.
52. Сутність фандрайзингу.
53. Джерела фінансування дитячих і молодіжних громадських організацій (Бюджетні кошти. Партійні кошти. Неурядові кошти. Спонсорські кошти. Власні кошти.)
54. Створення проекту програми фінансування дитячих і молодіжних громадських організацій.
55. Літні оздоровчі табори як складова освітньої системи України.
56. Різновиди освітніх закладів, які забезпечують відпочинок, оздоровлення і виховання дітей шкільного віку.
57. Роль і місце літнього відпочинку в системі виховання школярів.
58. Вимоги до студентів ВНЗ, які направляються на педагогічну практику в ЛОТ.

59. Посадові обов'язки педагога-організатора ЛОТ, посадові обов'язки вожатого загону.

60. Поняття про юридичну відповідальність педагогічних працівників ЛОТ.

61. Значення ведення педагогічного щоденника у роботі педагога-організатора, вожатого загону керівника гуртка в ЛОТ.

62. Поняття про робочий план-мережу.

63. Особистий план роботи педагога-організатора.

64. Умови планування діяльності загону.

65. Значення загонового куточка і загонового щоденника у діяльності загону.

66. Форми залучення дітей до планування виховної роботи у таборі.

67. Основні чинники проведення масових і групових виховних заходів з використанням українських народних ігор та розваг в умовах табірної зміни.

68. Вікові особливості дітей у дитячому оздоровчому таборі та виховні завдання в роботі з ними.

69. Дитячі та юнацькі організації та рухи, що діють на території України, їх місце у виховній роботі табору.

70. Організаційно-педагогічні засади роботи учнів волонтерів у літньому пришкольньому таборі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базові джерела

1. Дитячі громадські організації: навч.-метод. посіб. / укл. Мазуренко Л. М. та ін. – Харків: Основа, 2004. – 188 с. (Бібліотека журналу «Управління школою», вип. 10).
2. Дитячі об'єднання України // Шкільний світ. – 2004. – № 21-23, червень.
3. Лісовець О.В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: навч. посібн. / О.В.Лісовець. – К.: ВЦ«Академія», 2011. – 256 с.
4. Педагогічна практика (практика в літніх оздоровчих таборах): програма та методичні рекомендації щодо організації і проведення практики для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Бакалавр» / укладачі Т. І. Молнар, Н. Ю. Брижак. – Мукачєво: МДУ, 2020. – 55 с.
5. Учнівські об'єднання. / Укл. Я.М. Шуль. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2006. – 246 с.

Допоміжні джерела

6. Гончарова Т. Дитячі громадські організації України – на захисті прав та інтересів дітей / Т. Гончарова // Початкова школа. – 2000. – № 8. – С.11-16.
7. Гулевська-Черниш А. Молодіжна організація як суб'єкт соціально-педагогічної діяльності / А. Гулевська-Черниш // Соціальна педагогіка. – 2007. – № 1. – С. 20-26.
8. Диба С. Основні тенденції розвитку скаутського руху в сучасному світі / С.Диба // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 24-28.
9. Диба С. Ціннісно-нормативна основа соціалізуючої діяльності в скаутській організації / С. Диба // Рідна школа. – 2003. – № 1. – С. 25-27.
10. Жданович Ю. Методи виховання у «Пласті» / Ю.

Жданович // Рідна школа. – 2002. – № 4. – С. 21-24.

11. Зайченко А., Кравченко О. Дитячий рух в Україні сьогодні. Взаємодія дитячих об'єднань із закладами позашкільної освіти // Шкільний світ. – 2009. – № 2. – С. 1-4.

12. Зайченко А. Якщо ваша дитина обере «Екологічну варту» / А. Зайченко // Початкова школа. – 2004. – № 6. – С. 54-55.

13. Зайченко А. Якщо ваша дитина обере «СПОК» / А. Зайченко // Початкова школа. – 2003. – № 10. – С. 51-53.

14. Законодавство про освіту: Збірник законів. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 159 с.

15. Козлова І. Неформальні угруповання: як до цього ставитися / І. Козлова // Шкільний світ. – 2000. – № 3. – С. 6-8.

16. Охрімчук Р. Дитячі громадські об'єднання в Україні: Їх виховні можливості та пропозиції школі // Початкова школа. – 2005. – № 7. – 47-49.

17. Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере «КРОКС» / Р. Охрімчук // Початкова школа. – 2003. – № 11. – С. 60-61.

18. Охрімчук Р. Якщо ваша дитина обере Гайдинг / Р. Охрімчук // Початкова школа. – 2004. – № 4. – С. 51-52.

19. Скаути у ХХІ столітті (спецвипуск) // Завуч. – 2004. – № 20-21, липень.

20. Цимбалюк Л. Дитяча громадська організація в школі // Школа. – 2009 – №12.– С.49-71.

Інформаційні ресурси

Нормативна база (навчальна програма, ОПП, ОКХ), бібліотеки, електронні книги та підручники, інтернет-сайти:

<http://pidruchniki.ws>

<http://www.nbu.gov.ua>

<http://ua.textreferat.com>

<http://politics.ellib.org.ua>
<http://visnyk-ppsp.kpi.ua>
<http://referats.allbest.ru>
<http://osvita.ua/vnz>
<http://uk.wikipedia.org>
<http://andrmin1975chernivtsi.eto-ya.com>
<http://www.big-library.com.ua>

**ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА РОБОТИ З ДИТЯЧИМИ ТА
МОЛОДІЖНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ**

методичні рекомендації
до проведення практичних та семінарських занять
Укладач. *Н.Ю. Брижак*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ, 89600, м. Мукачєво, вул.
Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>